

Gregory Fremont-Barnes

Războiul sovieto-afgan

1979–1989

Traducere din limba engleză de Cristina Ispas

CORINT
ISTORIE

GREGORY FREMONT-BARNES a obținut diploma de doctor în istorie modernă la Universitatea Oxford, în prezent fiind lector universitar în cadrul Departamentului de studii de război al Academiei Regale Militare Sandhurst. Împărțindu-și de obicei timpul între instruirea cadetilor și a ofițerilor armatei britanice, atât acasă, cât și în străinătate, munca sa în cadrul Ministerului Apărării l-a purtat până acum în Irak, Afganistan, Albania, Etiopia și în cele două republici congoleze. Dr. Fremont-Barnes a scris și a îngrijit mai multe cărți despre războaiele anglo-afgane, războaiele napoleoniene, Războiul din Insulele Falkland, dar și despre o serie de alte subiecte legate de istoria militară a secolelor XVIII-XX.

Redactare: Oana Cozonac, Lia Decei

Tehnoredactare computerizată: Simona Bănică

Ilustrație copertă: Soldații sovietici extenuați se pregătesc să se retragă din Kabul. Lungul și istovitorul război din Afganistan nu numai că a epuizat fizic și moral Armata Roșie, dar a ajutat și la destabilizarea Uniunii Sovietice. Cortina de Fier a căzut la numai câteva luni de la întoarcerea trupelor acasă. (c) Reza/Webistan/Corbis)

Design: The Black Spot

Cartografie: Peter Bull Art Studio

Gregory Fremont-Barnes, *The Soviet-Afghan War, 1979–1989*

First published in Great Britain in 2012 by Osprey Publishing Ltd, Kemp House,
Chawley Park, Cumnor Hill, Oxford, OX2 9PH.

All rights reserved.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

978-606-8623-82-5

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FREMONT-BARNES, GREGORY

Războiul sovieto-afgan, 1979–1989 / Gregory Fremont-Barnes;

trad.: Cristina Ispas. - București: Corint Books, 2015

ISBN 978-606-8623-82-5

I. Ispas, Cristina (trad.)

94(569.4):(=411.21)"1948"

Cuprins

Introducere	7
Cronologie	13
Contextul istoric	
Geneza relațiilor afgano-ruse	18
Forțele beligerante	
Moscova și mujahedinii	22
Începutul războiului	
Insurgentă și intervenție	31
Luptele	
Un război fără fronturi	37
Portretul unui soldat	
Vladislav Tamarov, Divizia 103 de gardă aeropurtată	63
Înainte și în timpul războiului	
O privire asupra Afganistanului rural	68
Portretul unui civil	
Arthur Bonner, jurnalist la <i>The New York Times</i>	75
Sfârșitul războiului	
Intervenția pe cale diplomatică a ONU și retragerea sovietică	80
Concluzii și consecințe	86
Bibliografie	92

Introducere

Deși semnificația lui este adesea trecută cu vederea, Războiul sovieto-afgan constituie unul dintre momentele cruciale ale ultimului sfert al secolului al XX-lea. În mai puțin de un deceniu, acesta a scos la iveală defectele structurii politice sovietice și pe cele ale ideologiei comuniste în sine și a ajutat la inițierea și susținerea reformei politice inițiate de Mihail Gorbaciov (n. 1931) începând cu anul 1985, fapt ce a contribuit decisiv la căderea partidului comunist și la încheierea Războiului Rece și, în sfârșit, a jucat un rol esențial în prăbușirea URSS. Conflictul a angrenat rapid și celelalte state cu interese politice în Asia Centrală, inclusiv SUA, care au cheltuit în mod clandestin miliarde de dolari pe ajutoare pentru mujahedini, introduse prin Pakistan. Pakistanul nu numai că a susținut rezistența în general, dar i-a susținut în special pe acei extremiști religioși care, în urma retragerii sovieticilor, au jucat un rol important în luptele interne dintre diferitele facțiuni ale

mujahedinilor, ducând în final la triumful talibanilor în toamna anului 1996. În scurt timp, rețeaua care mai târziu a devenit Al-Qaeda a luat naștere ca o consecință directă a Războiului sovieto-afgan, în timpul căruia Osama bin Laden și alții ca el le-au pus la dispoziție unui număr mare de jihadiști fonduri substanțiale.

Implicațiile internaționale au devenit evidente. Pe lângă valul de represiune pe care regimul acestora l-a dezlănțuit, talibanii au pus Afganistanul, ca spațiu de pregătire și recrutare, la dispoziția grupurilor extremiste al căror program politic și ideologic depășea granițele acestei țări devastate de război. Găzduind Al-Qaeda pe pământ afgan, talibanii au sădit sămânța pentru atacurile

Luptători de gherilă din provincia Nuristan rugându-se, ianuarie 1980. Inspirația morală a islamului a fost un factor decisiv în înfrângerea forțelor sovietice, a căror motivație ținea mai mult de instinctul de supraviețuire decât de vreo convingere ideologică, morală sau religioasă mai profundă. (© Alain Dejean/Sygma/Corbis)

Un convoi sovietic în trecătoarea Salang, pe unde au trebuit să treacă numeroase coloane de aprovizionare sovietice — unele de sute de vehicule — nevoite să parcurgă în jur de 480 km prin lanțul muntos Hindu Kush pentru a ajunge la Kabul. Contrar părerii generale, sovieticii nu au intrat în Afganistan în număr foarte mare; Moscova a trimis un număr mai degrabă mic de trupe. Fapt ce s-a dovedit a fi fost o greșeală tactică fatală, armata sovietică insuficientă numeric ajungând să fie practic absorbită de vastele întinderi afgane. Pe lângă aceasta, nu era nici pregătită pentru genul de luptă pe care avea s-o întâlnească acolo. Atât strategia militară, cât și metodele tactice și operaționale sovietice erau gândite pentru operații care ar fi trebuit să se desfășoare în Europa Centrală și de Vest sau de-a lungul graniței sovieto-chineze, împotriva unui inamic înarmat într-un mod asemănător cu al armatei sovietice și ale cărui metode operaționale le-ar fi fost familiare strategilor și soldaților sovietici, ceea ce nu se întâmpla aici. (© Michel Setboun/Corbis)

teroriste de la 11 septembrie 2001, care, la rândul lor, au provocat o reacție devastatoare din partea SUA și a NATO. Toată această cutie a Pandorei pare să se fi deschis odată cu invadarea de către sovietici a Afganistanului și cu războiul care a urmat.

Înțelegerea implicării Occidentului în Afganistan trebuie să pornească de la cauzele care au dus la declanșarea Războiului sovieto-afgan, modul în care s-a desfășurat acest război și

deznodământul lui. Lecțiile acestui război confirmă nebunia care a stat în spatele strategiei sovietice: scopuri politice nerealiste și o armată incapabilă să se descurce în fața metodelor neconvenționale ale unui adversar care, în dezavantaj din punctul de vedere al armamentului și al tehnologiei, a reușit să întoarcă soarta războiului prin tenacitate și devotament neîngrădit față de libertate și credință.

În 1979, liderii politici de la Moscova au inițiat fără prea multă convingere o campanie militară de sprijinire a regimului comunist de la Kabul, care se lupta pentru a se menține la putere cu o mișcare de rezistență formată din mai multe grupuri de luptători, cunoscuți ca mujahedini sau „luptători pentru credință”. Nefiind apreciat de populația în mare parte rurală, conservatoare și tribală într-o țară puternic divizată pe criterii religioase, etnice și tribale, guvernul Republicii Democratice Afganistan (RDA) condus de Nur Mohammed Taraki (1913?–1979) controla în special zonele urbane și puțin din restul teritoriului, unde bătrânii triburilor și șefii de clan făceau legea. În interiorul partidului, mai multe facțiuni rivale tânjeau să dețină singure

controlul statului, întârziind implementarea reformelor socialiste pe care le îmbrățișaseră — ca emanciparea femeilor, redistribuirea pământului și demontarea structurilor sociale tradiționale în numele egalității. Niciuna dintre aceste reforme nu rezona cu statul tradițional islamic, ceea ce a dus direct la război civil. Taraki a fost înlăturat din funcție de propriul prim-ministru — membru al unei facțiuni comuniste rivale — care s-a dovedit și mai ineficient în a-și impune politicile. Lipsa de direcție politică și furia stârnită de reformele nedorite au grăbit răscoalele și dezertările în masă din armată, precum și izbucnirea unor revolte în marile orașe și în satele din toată țara, aceste semne fiind interpretate de sovietici ca o amenințare la adresa influenței pe care o exercitau asupra unui stat vecin, care avea granițe comune cu trei dintre republicile musulmane ale URSS.

Leonid Brejnev (1906-1982), secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, îngrijorat de situația care se deteriora în Afganistan și hotărât să își păstreze sfera de influență în regiune, a ordonat invazia în Afganistan — deși nici echipamentul, nici tacticile sovieticilor nu erau adecvate pentru clima sau mediul din această țară. Când trupele sovietice au trecut granița în Afganistan, în decembrie 1979, cu scopul de a oferi ajutor guvernului-surogat de la Kabul, se așteptau să urmeze o campanie militară rapidă, fără multă vărsare de sânge, mai ales că dispuneau de echipament tehnic mai sofisticat și de participarea trupelor aerportate, însemnând că ar fi trebuit să zdrobească rezistența afgană în numai câteva luni înainte de a putea instala un nou guvern care să se ocupe apoi de ce ar mai fi rămas din rezistență. Evenimentele care au urmat au spulberat cel puțin două mituri care existaseră în Vest: sovieticii nu au avut intenția de a rămâne prea mult în Afganistan, după cum s-a presupus la Washington, iar numărul mic de trupe trimis de URSS confirmă asta, iar al doilea mit demontează ideea conform căreia invazia ar avea legătură cu mai vechea dorință a rușilor de a avea un port în apele calde ale Oceanului Indian. Prezența sovieticilor în Afganistan — condamnată de comunitatea internațională — urma, conform previziunilor, să fie una temporară.

Și totuși campania sovieticilor s-a constituit într-un eșec din cauza faptului că aceștia nu au întrezărit ce dificultăți aveau să întâmpine încercând să înainteze prin mlaștinile din Afganistan. Trupele sovietice aveau foarte puțină experiență acumulată în luptă — și deloc în contrainsurgență — și au făcut și greșeala de a considera că intervențiile anterioare pline de succes pe care le avuseseră în Germania de Est, în 1954, în Ungaria, în 1956, și în Cehoslovacia, în 1968, puteau fi luate drept model pentru orice operație militară condusă în orice alt stat unde avea loc o răzmeriță. Analistii occidentali considerau victoria sovietică aproape sigură, doar că experiențele politice și militare din spatele Cortinei de Fier nu le ofereau nicio paralelă viabilă cu Afganistanul. Spre deosebire de statele clientelare ale URSS din Europa de Est, în Afganistan soldații sovietici aveau de a face cu un război civil — nemaifiind vorba de o simplă insurgență, în mare parte neînarmată — fapt ce ar fi presupus că o intervenție militară obișnuită, dar copleșitoare militar, ar fi putut garanta protecția guvernului central de la Kabul și poate și controlul asupra zonelor urbane, dar nu și asupra celor rurale. În orice caz, intervenția sovietică din decembrie 1979 și-a atins obiectivul inițial, fără probleme: trupele de elită au răsturnat guvernul, au preluat controlul asupra palatului prezidențial și asupra centrelor-cheie de comunicare, l-au asasinat pe șeful statului, Hafizullah Amin (1929-1979), și l-au înlocuit cu un succesor sponsorizat de ei.

Mai departe planul părea simplu: urmau stabilizarea situației politice, întărirea, reinstruirea și extinderea forțelor armate ale RDA pentru a putea reprima apoi singure eventualele insurgențe, urmând să îndeplinească în același timp și rolul pasiv de garnizoană și, în sfârșit, protejarea infrastructurii-cheie a țării, cum ar fi drumurile principale, barajele și cele mai importante surse de electricitate sau de gaze. Astfel, în numai trei ani, sovieticii — încrezători în ideea că noul guvern din Afganistan avea să poată sta singur pe propriile picioare din momentul în care avea să beneficieze de prezența permanentă a consilierilor sovietici, inclusiv a ofițerilor de

armată, KGB-iștilor, specialiștilor civili în inginerie, medicilor, specialiștilor în educație și în alte domenii, pe lângă armamentul și tehnologia care le vor fi furnizate — erau convinși că trupele lor aveau să se poată retrage devreme dincolo de graniță, lăsând în urmă un regim stabil, bine instalat la putere, supus și care să împărtășească opiniile guvernului de la Moscova.

Niciunul dintre aceste obiective nu a concordat însă cu situația din teren. Războiul civil a continuat să blocheze toate încercările guvernului de a-l suprima, în timp ce moralul armatei autohtone a scăzut și mai mult, diminuând astfel și eficiența

operațională a trupelor și provocând îngrijorare inclusiv conducerii de la Moscova, care a început să conștientizeze că o retragere a forțelor sovietice în acel moment ar fi fost nu numai umilitoare pentru sovietici, dar ar fi însemnat și o ieșire completă a statului clientelar de sub sfera sovietică de influență. Prin urmare, ceea ce începuse ca o simplă operație militară — cu scopul de a răsturna guvernul și de a ocupa poziții-cheie în structura de conducere a țării, o sarcină pe care Armata Roșie, fiind antrenată pentru asemenea misiuni fulger de mare amploare, se părea inițial că ar fi trebuit s-o ducă ușor la

îndeplinire — s-a transformat într-o lungă și costisitoare operație și un mare fiasco. Forțele de gherilă mujahedine, insuficient înarmate, dar extrem de motivate, se foloseau de metode de luptă care nu aveau nimic de-a face cu cele practicate de sovieticii antrenați și echipați pentru misiuni în Europa Centrală sau cu cele pe care sovieticii își imaginaseră că le-ar fi folosit adversarii lor din Europa. Realitatea avea să demonstreze în curând eficacitatea limitată a infanteriei grele, a tancurilor, artileriei și a avioanelor cu reacție, într-o luptă care avea să depindă în mod decisiv de elicoptere, de trupele aerportate și

Ahmed Șah Massoud (cel cu baston), se odihnește lângă luptătorii săi, în valea Panjshir, iunie 1985. Aparent, mujahedinii nu aveau prea mari șanse de victorie în lupta cu o forță atât de puternică cum era Armata a 40-a sovietică, lipsindu-le și tehnologia sofisticată, și armamentul greu de care dispunea adversarul. În plus, aveau prea puține arme, nu erau foarte bine organizați și nu aveau nicio strategie prin care să-și poată coordona acțiunile și să-și unească eforturile. Dărzenia lor a compensat multe dintre aceste neajunsuri. (© Reza/Webistan/Corbis)

de celelalte trupe speciale care satisfăceau mai bine nevoile acestui război fluid și asimetric, dus de mujahedini.

Pe măsură ce anii treceau și numărul victimelor creștea, războiul dezvăluia tot mai mult hibeze strategiei sovietice și structura inadecvată a forțelor armate sovietice, care n-au reușit să anihileze până la capăt o rezistență din ce în ce mai puternică, ce opera pe un teritoriu vast, divers și peste măsură de neprimitor. Pentru că atât tacticile, cât și strategia sovietică s-au dovedit până urmă inadecvate misiunii lor din Afganistan. Doctrina militară sovietică dicta deplasarea unităților blindate și motorizate de-a lungul unor axe înguste, pentru a menține astfel niște linii sigure de comunicație și pentru a putea înfrânge orice rezistență ar fi întâmpinat prin atacuri combinate (coordonarea focurilor de armă ale infanteriei, artileriei, unităților de tancuri), ceea ce nu avea absolut nimic de a face cu ce se întâmpla în Afganistan. Având prea puțină experiență sau pregătire într-o misiune de contrainsurgență, trupele sovietice au pariat pe o abordare simplă a problemei: au recurs pur și simplu la curățarea din când în când a teritoriilor pe unde treceau, ceea ce echivala practic cu uciderea unui număr mare de civili, dar a și unui număr mare de luptători ai rezistenței — care încercau să evite pe cât posibil o confruntare directă cu un adversar în mod evident superior numeric. Pretutindeni, circumstanțele păreau să confirme dictonul lui Alexandru cel Mare, care spunea că „Afganistanul poate fi ocupat, dar nu și învins”.

Civili care au reușit să supraviețuiască măcelului au fugit, plini de resentimente, abandonându-și satele și proprietățile pentru a căuta refugiu în marile orașe sau dincolo de

granițe. O asemenea întrebuințare nemiloasă din partea sovieticilor a forțelor aeriene și a artileriei a avut rolul de a curăța anumite zone, în special de-a lungul graniței cu Pakistanul, astfel încât rezistența să nu mai poată face rost la fel de ușor de recruți și să nu se mai poată bucura de sprijinul localnicilor, împiedicând totodată și intrarea proviziilor în Afganistan. Această strategie avea să provoace o suferință umană uriașă: la numai șase luni de la invazia sovietică, un număr de aproximativ 800 000 de afgani fugiseră deja în Pakistan.

La începutul războiului, strategia sovietică prevedea și o încercare de a convinge populația să susțină guvernul comunist de la Kabul și să refuze să mai ajute luptătorii din mișcarea de rezistență, împrăștiati cum erau peste tot prin provincii. Această strategie s-a dovedit însă curând a fi total inadecvată realității din teren, nu în ultimul rând din cauza măsurilor tiranice practicate de regimul local. Sovieticii au trecut apoi la distrugerea proviziilor care puteau ajunge la insurgenți, ceea ce a echivalat cu gonirea civililor de pe pământurile lor și cu distrugerea efectivă a mijloacelor lor de trai, în semn de avertisment pentru a-i determina să nu mai ajute mișcarea de rezistență. Această politică a presupus inclusiv interzicerea practicării rutelor de aprovizionare care le aduceau insurgenților provizii prin Pakistan, esențiale pentru supraviețuirea mujahedinilor. Armata a 40-a sovietică a regizat numeroase astfel de operații de mare amploare împotriva unor regiuni cunoscute pentru ajutorul substanțial pe care-l acordau insurgenților, tăind în același timp, ori de câte ori a avut ocazia, liniile de aprovizionare către aceștia. Însă, în ciuda tuturor acestor manevre, tactica „picătură cu picătură” folosită de luptătorii de gherilă, care organizau mereu noi și noi ambuscade sau raiduri, trăgeau focuri de armă din umbră sau minau terenurile, a reușit să provoace, treptat, pierderi semnificative în rândurile invadatorilor.

Războiul sovieto-afgan s-a deosebit net de toate celelalte conflicte din timpul Războiului Rece. Deși a fost vorba de un conflict limitat în timp, a durat mai mult decât majoritatea celorlalte — puțin peste nouă ani — și nu a avut natura decisivă, de exemplu, a

războaielor arabo-israeliene din 1948, 1956, 1967 și 1973 sau a Războiului din Insulele Falkland, din 1982. Acestui conflict sovietic tulbure i-a lipsit atât amploarea războiului coreean (1950-1953) sau a celui vietnamez (1965-1973), cât și un rezultat clar, la care ajunseseră în cele din urmă conflictele din vecinătate. Nici nu poate fi în același timp catalogat ca un fel de război „vietnamez” al sovieticilor, mai ales dacă ne gândim la amploarea lui. Sovieticii nu au trimis niciodată în Afganistan un număr de trupe care să se apropie măcar de numărul celor trimise de americani în Asia de Sud-Est, aproape o jumătate de milion de soldați până în 1968, comparativ cu 118 000 de soldați sovietici trimiși în total în Afganistan. Iar în timp ce americanii au desfășurat un număr mare de operații derulate de mai multe divizii armate, întreaga Armată a 40-a a URSS din Afganistan nu a însemnat mai mult de cinci divizii, patru brigăzi independente și patru regimente independente, plus alte câteva mici unități cu rol de susținere. Iar din cauza acestui număr insuficient de trupe — ca urmare a calculelor strategice greșite — sovieticii și-au anulat practic singuri orice șansă reală de a-și putea menține controlul asupra a mai mult de 20 de centre provinciale din Afganistan și a mai mult de câteva zone industriale cheie, ca să nu mai vorbim de numărul de oameni necesar pentru a se putea asigura controlul asupra a numeroase zone izolate și inaccesibile răspândite pe un teritoriu extrem de vast și locuite de o populație care mocnea și care susținea un adversar evaziv, aproape invizibil, care înainta pe furie, ataca pe neașteptate, după care se topea înapoi în pătura civilă, fără vreo posibilitate reală de a i se mai lua urma. Nevoia de a supraveghea mii de kilometri de drumuri, linii de comunicație și puncte de importanță strategică — dintre care multe au trebuit pur și simplu ocupate sau altele smulse din mâinile mujahedinilor — a însemnat o povară extrem de apăsătoare pe umărul invadatorilor, care apreciaseră greșit atât anvergura misiunii în care se angajaseră, cât și numărul de trupe uriaș pe care această misiune l-ar fi cerut.

Cronologie

- 1965 1 ianuarie** Este fondat Partidul Democratic al Poporului din Afganistan (PDPA), marcând intrarea comuniștilor pe scena politică din Afganistan.
- 1973 Iulie** Printr-o lovitură de stat, Mohammed Daud Khan (1909-1978) pune capăt domniei de 40 de ani a regelui Mohammed Zahir Şah (1915-2007).
- 1978 17 aprilie** Preşedintele Daud este asasinat de comuniști într-o lovitură de stat condusă de Nur Mohammed Taraki, care se autoproclamă apoi preşedinte și începe o politică a terorii împotriva oponentilor.
- 1979 15–21 martie** Manifestanții anticomuniști preiau controlul asupra oraşului Herat; Divizia 15 afgană, căreia i se ordonă să recâştige controlul asupra oraşului, dezertează și se alătură rezistenței. Forțe aviatice afgane și sovietice bombardează oraşul, omorând în jur de 5 000 de civili.
- 17 martie** Biroul Politic Sovietic dezbate situația internă din Afganistan.
- 20 martie** În ciuda solicitării de către Taraki a unei intervenții sovietice imediate în războiul civil din Afganistan, ministrul sovietic de externe, Alexei Kosighin (1904-1980), refuză să intervină, temându-se de o escaladare a violenței.
- aprilie** Elicopterele sovietice venite în ajutorul trupelor afgane în valea Kunar distrug satul Kerala, ucigând 1 000 de persoane.
- 17 mai** Brigada mecanizată a Diviziei 7 afgane dezertează și se alătură mujahedinilor din provincia Paktia.
- august** Brigada 5 a Diviziei 9 afgane se răzvrătește și se alătură rebelilor din valea Kunar.
- 14 septembrie** Trupele fidele prim-ministrului Hafizullah Amin îlucid pe Taraki, iar Amin preia puterea.
- 4 noiembrie** Militanți iranieni iau cu asalt Ambasada SUA din Teheran, distrăgând astfel atenția administrației Carter de la situația din Afganistan.
- 12 decembrie** Biroul Politic Sovietic ia decizia de a invada Afganistanul.
- 24 decembrie** Trupele de asalt aeropurtate sovietice aterizează în Kabul.
- 27 decembrie** Un număr mare de soldați sovietici intră în Afganistan și înaintează către sud; trupele aeropurtate sovietice și forțele speciale Spetnaz pun la cale o lovitură de stat la Kabul și-lucid pe Amin.
- 28 decembrie** Babrak Karmal (1929-1996) este numit preşedinte al Republicii Democratice Afganistan.
- 1980 1 ianuarie** Violența maselor răsculate din Kandahar se soldează cu numeroși morți în rândurile trupelor sovietice și ale civililor.
- ianuarie** ONU condamnă invazia sovietică.
- februarie** Armata sovietică derulează o amplă operație de curățare a văii Kunar.
- 21 februarie** Armata sovietică și forțele KGBucid sute de oameni și arestează mii (mulți vor fi executați mai târziu) de afgani care protestau împotriva ocupației sovietice; demonstrații masive au loc în Kabul; sovieticii înăbușă răscoale în Shindand și în provincia Farah.
- martie** Ofensivă sovietică în provincia Paktia; o a doua operație de curățare în provincia Kunar.
- aprilie** Ofensivă sovietică de mare amploare în valea Panjshir.
- mai** Trupele sovietice „mătură” provincia Ghazni; o a treia incursiune în forță în valea Kunar.

iunie A doua mare operație de curățare a provinciei Ghazni.

septembrie A patra incursiune majoră în provincia Kunar; operația Panjshir I.

octombrie Operația Panjshir II.

noiembrie A cincea descindere în valea Kunar; operație de curățare a provinciei Wardak; ofensiva sovietică din valea Logar se întinde până la jumătatea lunii decembrie.

1981 **20 ianuarie** Ronald Reagan (1911-2004) preia de la Jimmy Carter (n. 1924) funcția de președinte al SUA.

februarie-martie Lupte în Kandahar.

aprilie Operația Panjshir III.

iunie-iulie Ofensivă sovietică în provincia Nangarhar.

4 iulie Ofensivă în valea Sarobi din provincia Paktika; lupte în Herat.

august Operația Panjshir IV.

5 septembrie Ofensivă în provincia Farah.

octombrie Armata sovietică efectuează o amplă operație de curățare în jurul orașului Herat; ofensivă în Kandahar.

decembrie O altă operație de curățare în provincia Nangarhar; lupte în Herat.

Mujahedini în valea Panjshir; iunie 1985. Contrar convingerii generale, mujahedinii nu s-au bucurat de un sprijin unanim din partea populației de la sate, care de multe ori îi alunga pentru a nu atrage asupra lor atacuri aeriene. Adesea luptătorii din rezistență își luau proviziile, fără a se oferi să-i ajute pe localnici să repare stricăciunile provocate de bombardamente și nearătând niciun interes pentru educație, politică sau societate, după modelul promovat de Mao, Ho Shi Min sau Fidel Castro.
(© Reza/Webistan/Corbis)

1982 **ianuarie** Lupte în Herat.

1 ianuarie Javier Pérez de Cuéllar (n. 1920) îl urmează pe Kurt Waldheim (1918-2007) în funcția de secretar-general al ONU.

februarie Lupte în Kandahar.

mai Operația Panjshir V este lansată ca replică la un atac condus de mujahedini asupra bazei aeriene Bagram.

iulie Operație de curățare pe dealurile din jurul orașului Paghman, la vest de Kabul.

august-septembrie Are loc operația Panjshir VI.

noiembrie Ofensivă în valea Laghman.

10 noiembrie Brejnev moare; Iuri Andropov (1914-1984) devine noul secretar-general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS).

- 1983** **ianuarie** Ofensivă în valea Logar.
februarie Secretarul-general al ONU, Pérez de Cuéllar, discută cu Andropov retragerea trupelor sovietice din Afganistan.
aprilie Operație de curățare în Herat.
iunie Ofensivă sovietică în provincia Ghazni.
august Ofensivă sovietică în provincia Paktia.
noiembrie Ofensivă sovietică în valea Shomali.
- 1984** **9 februarie** Andropov moare; Konstantin Cernenko îi succede în funcția de secretar-general al PCUS (1911-1985).
aprilie Operația Panjshir VII.
iunie Ofensivă sovietică în valea Logar; alte ofensive în Herat și Kandahar.
iulie-august Ofensive sovietice în valea Logar și în valea Shomali.
august-octombrie Forțele sovietice eliberează garnizoana din orașul Ali Kheyl din provincia Paktia.
septembrie Operația Panjshir VIII.
October Lupte în Herat.
noiembrie Ofensivă sovietică în provincia Paktia.
decembrie Ofensivă sovietică în valea Kunar.
- 1985** **10 martie** Cernenko moare; urmează la putere Mihail Gorbaciov.
aprilie Ofensivă sovietică în valea Maidan, provincia Wardak.
mai-iunie Ofensivă sovietică în provincia Kunar; eliberarea garnizoanei din orașul Barikowt.
iunie Operația Panjshir IX.
iulie Lupte în Herat și Kandahar.
august-septembrie Ofensivă sovietică în provincia Paktia; eliberarea orașului Khost; trupele sovietice eșuează în cucerirea orașului Zhawar.
octombrie Biroul Politic Sovietic decide retragerea trupelor din Afganistan în termen de 18 luni.
- 1986** **februarie** La Al 27-lea Congres al PCUS, Gorbaciov anunță că trupele sovietice vor părăsi Afganistanul.
- martie** Ofensivă în apropiere de Andkhoi.
aprilie Zhawar este cucerit cu ocazia unei ofensive în provincia Paktia.
mai Ofensivă sovietică lângă Kandahar.
5 mai Mohammad Najibullah Ahmadzai (1947-1996) îl înlocuiește pe Karmal la conducerea PDPA.
iunie-august 15 000 militari sovietici se retrag din Afganistan.
iunie Ofensivă sovietică în valea Khejob.
august Ofensivă în valea Logar.
septembrie Primele rachete Stinger lansate de mujahedini doboară trei elicoptere sovietice.
octombrie Șase regimente sovietice se retrag din Afganistan.
noiembrie Ofensivă în valea Mizan, provincia Oruzgan.
- 1987** **mai-iunie** Ofensivă în provincia Paktia.
noiembrie Începe operația sovietică *Magistral*, menită a elibera orașul Khost.
decembrie Orașul Khost este eliberat; Gorbaciov și Reagan discută problema Afganistanului la summitul de la Washington.
- 1988** **martie** Ofensivă în provincia Paktia pentru eliberarea orașului Orgun.
aprilie Atacuri între Kandahar și Ghazni.
14 aprilie Încheierea Acordurilor de la Geneva, inițiate informal cu trei ani înainte; se încheie înțelegeri în vederea retragerii sovietice din Afganistan.
mai-august Retrageri masive ale Armatei a 40-a sovietice din mai multe regiuni din Afganistan.
15 octombrie Numărul trupelor sovietice din Afganistan scade la jumătate, însumând circa 60 000 de militari.
noiembrie Cea de-a doua fază a retragerii Armatei a 40-a din mai multe regiuni din Afganistan, în special din sud.

- 1989** **20 ianuarie** George H.W. Bush (n. 1924) îi urmează lui Ronald Reagan la președinția SUA.
15 februarie Retragerea din Afganistan a ultimelor unități sovietice.
- 1992** **15–16 aprilie** Regimul lui Najibullah se prăbușește.
august Ambasada Rusiei din Kabul este evacuată.
- 1996** **septembrie** Forțele talibane îl capturează și îl execută la Kabul pe Najibullah.
- 2001** **11 septembrie** Al-Qaeda pune la cale un atac terorist împotriva SUA, provocând moartea a 3 000 de oameni aflați la momentul atentatului în Turnurile Gemene din New York, precum și a altora care se aflau în

sediul Pentagonului din Washington și la bordul unui avion care s-a prăbușit în zona rurală din Pennsylvania.
decembrie Trupele americane și britanice, împreună cu cele ale Alianței Nordului din Afganistan, alungă talibanii de la guvernare; alte forțe NATO sosesc în Afganistan pentru a se lupta cu rezistența talibană și a goni Al-Qaeda din țară.

Refugiați afgani în tabăra de la Kacha Garhi, Pakistan, martie 1983. Politică de izgonire a unui număr mare de locuitori din zona rurală a rămas definitivă pentru abordarea sovietică, nemiloasă și obtuză, a contrainsurgenței afgane și pentru eșecul ei în implementarea unei campanii „a inimilor și a minții”, nefăcând decât să stârnească mânia unui număr uriaș de bărbați și băieți, care s-au alăturat mujahedinilor; pentru a-și recăpăta independența și pentru a scăpa de condițiile sordide din taberele pentru refugiați. (© Alain Keler/Syigma/Corbis)

Geneza relațiilor afgano-ruse

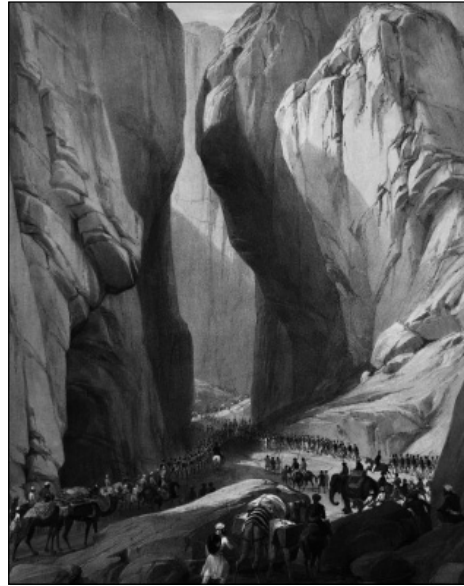
Primele cauze care au condus la intervenția rușilor în Afganistan trebuie căutate în trecut, când Imperiul Rus a pus pentru prima dată ochii pe Asia Centrală, în anii 1730. Începând cu acel moment, Rusia a cucerit treptat regiunea, parte a unui proiect expansionist care a condus-o prin Crimeea, Caucaz și Siberia până la Pacific. La sfârșitul anilor 1830, Rusia începuse să arate deja un interes special față de Afganistan. După încheierea războiului ruso-persan din 1826-1828, Rusia a început să exercite o influență modestă asupra unor cercuri din guvernul de la Teheran, iar când armata persană a încercat, în 1837, să cucerească Heratul, în vestul țării, consilierii și mercenarii ruși s-au alăturat expediției. Autoritățile de la Calcutta — capitala Indiei britanice și sediul Companiei Indiilor de Est, care administra domeniile britanice din India — îngrijorate de pericolul pe care Rusia îl reprezenta la adresa independenței Afganistanului, au amenințat că vor interveni, determinând retragerea perșilor. Din acest moment, relațiile dintre Rusia și Anglia s-au înrăutățit. Tot aici sunt de găsit și începuturile „Marelui joc”, o competiție a marilor puteri pentru controlul asupra Asiei Centrale și, în special, asupra Afganistanului și a regiunilor de graniță din zona de nord a Indiei, care erau stăpânite de britanici. În timp ce puterea rusă se extinsese inexorabil înspre Caucaz, Georgia și Kirghizia și, de asemenea, înspre hanatele Samarkand, Khiva și Buhara, britanicii au întezărit momentul în care poziția lor în India ar fi putut fi amenințată de Rusia, și anume după ce tamponul reprezentat de Afganistan ar fi căzut sub influența Romanovilor. Nu era greu de imaginat nici faptul că rușii și-ar fi dorit o ieșire la apele calde ale Oceanului Indian, pentru care scop ar fi trebuit mai întâi să ocupe Afganistanul, apoi să înainteze spre sud, trecând de teritoriile care astăzi aparțin Pakistanului, până pe țărmul oceanului.

Bănuielile britanicilor cu privire la intențiile Rusiei au luat o întorsătură dramatică când forțele armate britanice și ale Companiei Indiilor de Est au invadat Afganistanul, în 1839, cu scopul de a contracara influența rusească de la curtea afgană. Afganii refuzaseră să-l primească la Kabul pe reprezentantul diplomatic al Rusiei chiar și înainte ca armata anglo-indiană să treacă frontiera țării, făcând astfel ca întregul efort al invadatorilor să se dovedească costisitor și inutil și afectând reputația militară a britanicilor după o ocupație de trei ani a Afganistanului. Suspiciunile cu privire la intențiile Rusiei au continuat și după aceea, în ciuda înfrângerii suferite de țara din partea britanicilor și a francezilor în timpul Războiului Crimeii (1854-1856), fapt ce a stopat înaintarea imperiului spre Turcia și Marea Mediterană. Războiul îi asigurase în trecut Rusiei expansiunea asupra provinciilor dunărene (România modernă și Bulgaria) și asupra Bosforului și Dardanelelor (și a Mării Negre), așa că își redirecționase energia spre Asia Centrală, ajungând, în 1869, cu frontiera până la fluviul Amu-Daria (Oxus, în Antichitate), la granița de nord a Afganistanului, când autoritățile de la Londra și Calcutta au prins să se alarmeze. Următoarea criză a avut loc în 1878, când, în toiul unui alt război cu Imperiul Otoman, prin care Rusia căuta să obțină controlul asupra strâmtorilor din Marea Neagră, Sankt Petersburgul a trimis o misiune diplomatică la Kabul, provocând o a doua invazie britanică în Afganistan. După ce au obținut un rezultat militar și politic ceva mai bun decât cel din timpul campaniei precedente, cu 40 de ani în urmă, britanicii s-au retras din Afganistan în 1881, mulțumiți de cele câteva concesii obținute între timp, ca dreptul de a controla politica externă a Afganistanului. Sfârșitul „Marelui joc” a venit în 1907, când, odată cu tratatul anglo-rus din acel an — încheiat după înfrângerea decisivă

suferită de ruși în fața japonezilor, în Manciuria, în 1904-1905 — Sankt Petersburgul declara Afganistanul în afara sferei sale de influență și promitea să consulte Marea Britanie cu privire la orice avea legătură cu relația dintre Imperiul Rus și Afganistan. Într-un *quid pro quo*, Marea Britanie se angaja și ea să nu ocupe sau să anexeze niciunul dintre teritoriile deținute de statul afgan și să nu se amestece în treburile interne ale acestui stat. Afganistanul nu a recunoscut acest tratat, care a fost respectat de cele două puteri imperiale până în 1919, când trupele afgane au trecut în India și au încercat să provoace o insurecție de-a lungul frontierei — chestiune care a fost rezolvată rapid prin cel de-al treilea război anglo-afgan, unul foarte scurt (mai-august 1919), prin care Marea Britanie a respins invazia, după care a acceptat să renunțe la orice control asupra politicii externe a Afganistanului, ceea ce a însemnat dobândirea de către această țară a statutului de stat suveran.

Războiul le-a oferit afganilor șansa de a cere ajutor militar noului guvern bolșevic și, deși conflictul a luat sfârșit înainte ca acest ajutor să se materializeze, episodul respectiv a pus bazele unei relații strânse între Afganistan și URSS. Acest lucru s-a văzut prin semnarea Tratatului afgano-sovietic din 1921, care a constituit primul acord internațional încheiat de noul stat sovietic, marcând începutul ajutorului economic și militar pe care sovieticii aveau să-l furnizeze de aici încolo Kabulului. După acest moment, sovieticii au avut două intervenții în Afganistan: prima în 1925, când au ocupat o mică insulă aflată pe fluviul Amu-Daria, îndelung disputată, și alta, patru ani mai târziu, după detronarea regelui Amanullah (1892-1960; a domnit între anii 1919 și 1929), când sovieticii au intervenit printr-o tentativă eșuată de a-l reinstaura la putere. Solicitățile internaționale de retragere a trupelor i-au forțat să renunțe, dar s-au întors din nou în 1930, în urmărirea unui disident care ceruse protecție de la statul neutru Afganistan.

În cel de-al doilea și al treilea deceniu ale secolului al XX-lea, sovieticii s-au concentrat pe suprimarea mișcărilor de gherilă din Asia Centrală care refuzau să accepte controlul

Intrarea în trecătoarea Bolan din Belucistan, în timpul primului război anglo-afgan (1839-1942) — acuarelă de James Atkinson. Suspiciunile britanice cu privire la intențiile Rusiei în Afganistan au dus la o invazie a trupelor anglo-indiene, pentru a înlocui regimul existent cu unul dispus să țină Rusia la distanță și să încurajeze legături mai strânse cu guvernatorul general al Indiei (Britanice). (© Colecția Stapleton/Corbis)

Moscovei. Odată cu retragerea Marii Britanii din India în 1947 (care a dus la separarea țării, întemeindu-se astfel Pakistanul, vecin la est și la sud cu Afganistanul), sovieticii au înțeles că nu mai aveau niciun competitor în zonă cu care să lupte pentru controlul asupra Afganistanului, ceea ce a făcut ca interesul lor să se dubleze, în special după moartea lui Stalin în 1953, când un număr mare de arme sovietice au început să intre în această țară, ca parte a unui pachet de ajutor financiar și a unui efort de creștere a relațiilor comerciale dintre cele două țări. În ianuarie 1954 prim-ministrul Daud a primit un împrumut de 3,5 milioane de dolari americani de la URSS pentru construirea a două silozuri și fabrici de pâine, iar în anul următor cele două țări au reînnoit un protocol deja existent privind schimbul de mărfuri, care garanta anumite importuri afgane din URSS, importuri de petrol, materiale de construcții (ciment) și metale, în timp ce sovieticii urmau să aducă

O stradă din Kabul, ianuarie 1980. Prin devastarea terenurilor agricole în timpul războiului, sovieticii au obligat o mare parte a populației rurale să plece în orașe, unde autoritățile scădeau artificial prețurile pentru a-i atrage pe noii sosiți în acele zone în care puteau fi mai ușor controlați de armată. Această politică devenise atât de răspândită, încât mulți locuitori din zona rurală ajungeau, în mod paradoxal, să depindă de alimentele de la oraș. (© Bettmann/Corbis)

din Afganistan lână, bumbac și piei de animale. În decembrie 1955, URSS a aprobat pentru Afganistan un plan de dezvoltare pe termen lung, de 100 milioane de dolari americani, în cadrul căruia urmau să fie puse în practică mai multe proiecte comune ce trebuiau să fie agreate de cele două state. Acest aflux de investiții sovietice a ajutat la construirea drumurilor, a porturilor fluviale, la îmbunătățirea rețelei de telecomunicații, a sistemelor pentru irigații, podurilor, spitalelor, barajelor pentru hidrocentrale, la construcția de aerodromuri. A fost construită și autostrada care trece prin tunelul din trecătoarea Salang, ce avea să asigure, în sfârșit, o cale de acces de la nord la sud prin Munții Hindu Kush. Daud a semnat și prelungirea pentru încă zece ani a Tratatului sovieto-afgan de neutralitate și neagresiune, încheiat în 1931. În martie 1956, pe baza recomandărilor făcute de consilierii sovietici, afganii au dat curs primului plan cincinal, după modelul celui inițiat de Stalin în anii '30.

În mod oficial, Afganistanul rămânea o țară neutră, nealinată, care urma să se țină departe de Războiul Rece, dar care în realitate avea să alunece în sfera de influență sovietică, nu ca urmare a unei înclinații ideologice, ci în virtutea unei dependențe economice crescânde. Cu cât relațiile afgano-sovietice deveneau mai strânse, cu atât Moscova era mai înclinată să-și protejeze investițiile, prin cultivarea cu grijă a relațiilor cu țara vecină. Ca și în cazul multor țări în curs de dezvoltare, sovieticii au vrut să exploateze Afganistanul și în ideea unei pătrunderi pașnice, pe cale economică, în „țările din lumea a treia”, ca parte a programului lor de expansiune la nivel mondial, în competiție cu statele capitaliste. Până la începutul anilor '60, multe dintre produsele din blocul sovietic și-au găsit piața de desfacere în Afganistan, în

special cele care veneau din Cehoslovacia și Polonia, ambele acordând împrumuturi și fiind dispuse să încheie acorduri de schimb.

Din moment ce americanii au refuzat să acorde asistență armatei din Kabul, afganii s-au întors cu fața către sovietici, cu care, în august 1956, au încheiat o înțelegere prin care li se acorda în plus armament în valoare de 25 de milioane de dolari americani, inclusiv tancuri, bombardiere, elicoptere și arme de calibru mai mic, înțelegere care privea și acordarea de expertiză în construirea și extinderea de aerodromuri. Dependența afganilor de piesele de schimb și de asistența tehnică sovietică avea să conducă la chemarea unor consilieri militari sovietici, al căror număr avea să crească

exponențial în unitățile militare afgane, în același timp în care 4 000 de ofițeri afgani se instruiău și urmau școala în URSS. Mulți dintre ei se întorceau îndoctrinați cu principiile marxiste, până când, la 1 ianuarie 1965, au înființat partidul comunist și acasă. Până în anii '70 ai secolului trecut, sovieticii își consolidaseră deja puternic influența în Afganistan, fapt care a avut darul să-i insufle unui grup de ofițeri militari afgani animați de idei comuniste dorința de a prelua controlul guvernului. În 1978 a fost proclamată Republica Democratică Afganistan (RDA), condusă de Nur Mohammed Taraki.

Sovieticii, care nutreau o dorință aprigă de a-și primi recompensa pentru cele peste două decenii de investiții masive în Afganistan, s-au

declarat imediat solidari cu noul regim comunist, încă destul de șubred, din țara vecină, oferindu-se să le ofere afganilor și sprijin ideologic. Mai presus de orice, Moscova spera să poată preveni venirea la putere a unui guvern islamic — indiferent dacă era radical, ca acela instalat la Teheran în februarie 1979, sau mai puțin radical — și detronarea implicită a guvernului comunist condus de Taraki. Orice astfel de guvern care să aibă legături cu militantismul islamic ar fi venit la putere ar fi însemnat o amenințare evidentă la adresa stabilității republicilor sovietice din Asia Centrală, cum ar fi Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan, unde trăiau aproximativ 60 de milioane de musulmani, răspândiți pe tot flancul sudic al imperiului sovietic.